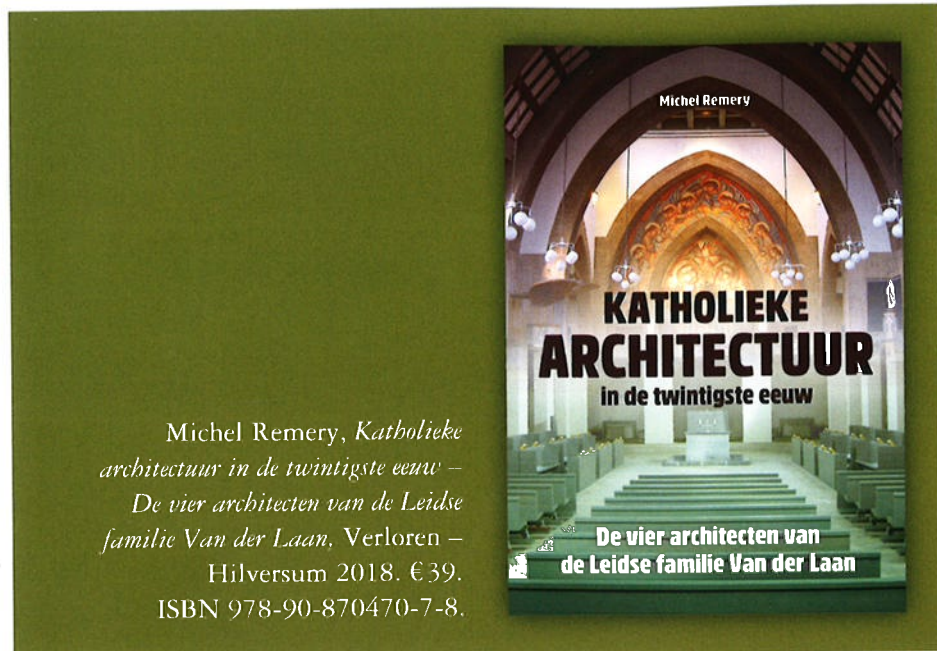

De dynamiek van de architectonische ruimte:

Michel Remery, *Katholieke architectuur in de twintigste eeuw – De vier architecten van de Leidse familie Van der Laan*, Verloren – Hilversum 2018. €39. ISBN 978-90-870470-7-8.

Cfr. Michel Remery kennen wij allen als de auteur van het wereldwijd bekende boek *Twitteren met God*, een geloofscursus voor jonge (en ook oudere) mensen die intussen in achttien talen (tot en met het Arabisch) is vertaald. In elke aflevering van ons blad *Riddertijdingen* vindt u een gedeelte van dit boek: korte, informatieve antwoorden op geloofsvragen van jongeren. Michel is priester van het bisdom Rotterdam en momenteel werkzaam in het aartsbisdom Luxemburg om leiding te geven aan nationaal en internationaal jongerenpastoraat: de Kerk gaat erop uit! Bovendien is hij researchmedewerker voor theologie aan Tilburg University. Michel heeft in Delft een vak geleerd: hij is bouwkundig ingenieur. Een periode was hij werkzaam bij de Koninklijke Luchtmacht en was hij expat ingenieur in de Baltische staten. Na zijn theologiestudie en zijn priesterwijding in 2003 schreef hij aan de Gregoriana in Rome

een geleerd en omvangrijk proefschrift (2008), waarin hij bouwkunde, theologie en diep geloof combineerde: *Mystery and Matter - On the relationship between liturgy and architecture in the thought of dom Hans van der Laan OSB (1904-1991)*, Brill Leiden 2010 (in 2016 vertaald in het Italiaans bij Libreria Editrice Vaticana).

We kennen dom Van der Laan als de benedictijner monnik – architect, die de theorie van het plastisch getal ontwikkelde (een verfijning van de gulden snede) en de theoreticus is van de zgn. Bossche School met haar sobere bouw en haar voorkeur voor de innige verbinding van bouwvormen, interieur en meubelen. Onze landscommanderij is ermee vertrouwd dankzij ons herhaald bezoek aan de Priorij Emmaus te Maarssen, ontworpen door Jan de Jong, leerling van dom Van der Laan. In zijn (schaarse) vrije tijd studeerde Michel verder op dom Hans van der

Laan, zijn vader en zijn twee broers. Vruchten van die studie zijn twee nieuwe boeken: *Wandelend Leiden ontdekken met vier architecten Van der Laan*, Leiden 2017, en het indrukwekkende boek *Katholieke architectuur in de twintigste eeuw* over de plaats van dom Hans van der Laan binnen zijn familie: zijn vader Leo, zijn broers Jan en Nico, met wie broer Hans innig samenwerkte.

Op 29 mei jl., tijdens een studiebijeenkomst in het auditorium van het Museum Catharijne Convent in Utrecht, geleid door cfr. Paul van Geest, presenteerde Michel dit boek, gaf zijn eigen toelichting erbij en overreikte het eerste exemplaar aan mgr. Herman Woorts, hulpbisschop van het aartsbisdom Utrecht, kunsthistoricus en medestudent van Michel in Rome. Aan de presentatie ging een inleiding vooraf van prof. dr. Staf Hellemans over de katholieke context van de familie Van der Laan: het verlangen om alles in te richten in Christus, de lijfspreuk van paus Pius X, het verlangen naar een eigen, alles bepalende katholieke esthetiek (inclusief die van de architectuur), de uitbouw ervan in de eerste helft van de 20e eeuw én de neergang ervan na 1960.

de mens komt in beweging naar God

In zijn eigen toelichting toonde Michel hoe in het werk van de Van der Laans mysterie en materie samen komen en op welke wijze in hun architectuur onze stoffelijke wereld tot liturgie, eredienst van God kan worden, dankzij Gods menswording, die de opgang van de mens naar God mogelijk maakt. Dom Van der Laan maakt zichtbaar hoe de vormwereld van de liturgie, waaraan wij deel hebben door ons christelijk bestaan, één geheel vormt met de vormwereld van de natuur, waaraan wij deel hebben door ons stoffelijk bestaan, en met de vormwereld van de samenleving, waaraan wij deel hebben door ons verstandelijk bestaan. In de vormwereld van de liturgie vinden we uitwendige tekens van de mysteries van ons geloof: het kerkgebouw, de meubels daarbinnen, de kleren en het liturgisch vaatwerk. Door onze geest hebben wij deel aan de wereld der onzichtbare dingen en de werkelijkheid van God zelf. *Als achtergrond van deze onzichtbare wereld doet de gehele zichtbare wereld zich voor als één grote liturgie* (Dom H. van der Laan, *Het vormenspel der liturgie*, Brill Leiden 1985, p. 102).

In zijn boek *Katholieke architectuur*, rijk geïllustreerd met talloze mooie foto's en ontwerptekeningen, plaatst Michel dom Van der Laan in de context van de alles omvattende visie van het katholieke denken, beschreven in heldere kaders binnen de hoofdstukken, en in de context van zijn familieleden: zijn vader Leo met zijn broer Jan enerzijds en Nico en Hans zelf anderzijds. Zij vieren hebben, zo toont dit fraaie boek, ieder op eigen manier, een fundamentele invloed gehad op de architectuur in Nederland in de 20^e eeuw: niet alleen

kerken, maar ook ziekenhuizen, scholen, warenhuizen, raadhuisen en woonhuizen kwamen tot stand dankzij de ontwerpen van deze vier Van der Laans. Een aantal ontwerpen van vader Leo en zoon Jan zoals de Sint-Josephkerk en het V.&D.-gebouw in Leiden, en van Hans en Nico, zoals de devotiekapel in Helmond en de abdij in Mamelis, krijgen een nadere beschouwing. In een excursus beschrijft Michel hoe Hans' theorie over het plastische getal doorwerkt in zijn ontwerp van liturgisch vaatwerk en kerkelijke kleding. In een slothoofdstuk toont Michel de wederzijdse schatplichtigheid van de vier familieleden Van der Laan. Zij allen streefden ernaar hun medemensen door de zintuiglijke ervaring van en omgang met aardse schoonheid te brengen tot innerlijke omgang met God, individueel en in gezamenlijkheid. Katholieke architectuur geeft letterlijk en figuurlijk ruimte aan liturgie. Twee grote bijlagen vermelden de werken van de vier familieleden, gesplitst in Leo & Jan enerzijds en die van Hans & Nico anderzijds.

Dr. Anique de Kruijf, hoofd Erfgoed in kerken en kloosters van het Catharijne Convent, sloot de bijeenkomst in Utrecht af met een heldere uiteenzetting over de erfgoed specialisten van dit museum: zij brengen collecties van religieuze voorwerpen in kaart, stellen de culturele waarde ervan vast en adviseren bij beheer, behoud en herbestemming. Zij hoopt dat een van de creaties van dom Van der Laan deel gaat uitmaken van het Grootste Museum van Nederland. De serene sfeer van bijvoorbeeld de abdijkerk van Mamelis leidt tot verstillings en inspireert door haar schoonheid. Zo'n kerkgebouw heeft natuurlijk allereerst haar liturgische taak, maar verdient ook publieke ontsluiting, opdat de schoonheid ervan de bezoeker kan uitnodigen de opgang naar de wereld der onzichtbare dingen te maken.

Dom Van der Laans lijfspreuk bevat de aloude woorden uit een liturgische hymne: *ima summis*, het laagste met het hoogste. Dankzij Gods menswording in Christus kan de mens zich tot God richten en met Gods hulp naar Hem 'opklimmen'. Gebouwen, voorwerpen en gewaden, tezamen met symbolen, gezangen en liturgische handelingen helpen de mensen in hun gezamenlijke beweging naar God toe.

Dit boek over de dynamiek van de architectonische ruimte helpt de lezers in die beweging naar God te delen. Cfr. Michel Remery verrijkt met zijn fenomenale kennis van de katholieke architectuur de lezers én maakt deze dynamiek voelbaar.

Piet Hein Hupsch

